

Ενότητα 44

Το **προσφυγικό ζήτημα** στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο
Μπακάλης Κώστας (history-logotexnia.blogspot.com)

"Το Λιβάδι που Δακρύζει" είναι η πρώτη ταινία της "Τριλογίας" του Θόδωρου Αγγελόπουλου.

Εκβολές του Αξιού στον κόλπο της Θεσσαλονίκης γύρω *στο 1919*.

Μια ελαφριά ομίχλη ταξιδεύει αργά πάνω από τη λασπωμένη γη που απλώνεται γυμνή σαν στέπα ως τον ορίζοντα. Πιο πέρα ένα πλατύ ποτάμι κυλάει τα ήσυχα νερά του.

Από μακριά, βγαίνοντας από την ομίχλη, μια μεγάλη ανθρώπινη ομάδα εμφανίζεται. Άντρες, γυναίκες, παιδιά. Προχωρούν αργά στη λάσπη που άφησε κάποια πρόσφατη βροχή, με μπόγους και βαλίτσες στα χέρια. Τα ρούχα τους φθαρμένα και συχνά σκισμένα μαρτυρούν ωστόσο μια παλιά αρχοντιά. Ένας άνεμος που έρχεται από πέρα σαρώνει το τοπίο.

Φτάνοντας κοντά στο ποτάμι η ανθρώπινη ομάδα σταματά από μια φωνή.

~ Έι !

Ένας από τους ψαράδες που ψαρεύουν στο ποτάμι με μια μικρή βάρκα έχει παρατήσει το δίχτυ και τους κοιτάει με περιέργεια.

Η φωνή του ψαρά πάλι. ~ Από πού έρχεστε; Ποιοι είστε;

Ο άντρας που μοιάζει να ηγείται της ομάδας. ένας άντρας στα σαράντα, βγαίνει μπροστά και απαντά βραχνιασμένα.

~ Έλληνες είμαστε ... Πρόσφυγες απ' την Οντέσσα ... Τα καράβια μας βγάλανε στη Σαλονίκη.

Ένα από τα
σημαντικότερα ζητήματα
για την ελληνική κοινωνία
μετά το 1922 ήταν το
προσφυγικό ζήτημα

δηλ. η στέγαση

ε η επαγγελματική αποκατάσταση
των προσφύγων από τη Μ. Ασία ε
την Αν. Θράκη (καταστροφή
Σμύρνης, ανταλλαγή πληθυσμών)

Πορεία προσφύγων προς την Ελλάδα

□ *Μελετώ τις πηγές και αναφέρω*
τις συνθήκες εξόδου των Ελλήνων προσφύγων.

Μαρτυρία της Δέσποινας Συμεωνίδου από τα Κενάταλα της Καππαδοκίας:
«Στο ταξίδι έκανε φουρτούνα και οι γυναίκες λιγοθυμούσαν από το φόβο τους. Άκουγες φωνές. Κλάματα. Εγώ είχα μαζί μου τον άντρα μου, τη μάνα μου και τα τρία παιδιά μου. [...] Ευτυχώς δεν έπαθα τίποτε άφησα τα παιδιά σε μια γωνιά του βαποριού κοντά στη μάνα μου και κουβαλούσα νερό στις λιπόθυμες γυναίκες. Μερικοί άνθρωποι δε βάσταζαν από τα βάσανα που τράβηξαν και πέθαναν στο βαπόρι [...] Επιτέλους φτάσαμε στον Πειραιά. Άλλοι κατέβηκαν εκεί εμείς συνεχίσαμε το ταξίδι για την Καβάλα. Μας πήγαν στο Τσινάρ Ντερέ, κοντά στη σημερινή Νέα Καρβάλη. Δυο χρόνια μείναμε εκεί κάτω από τα τσαντίρια. Ο κόσμος αρρώσταινε και πέθαινε κάθε μέρα.»

Αντίσκηνα με πρόσφυγες στην περιοχή Θησείο, στην Αθήνα (1925). Στην αρχή οι πρόσφυγες ζούσαν σε πρόχειρους καταυλισμούς στις πόλεις και στην ύπαιθρο, σε εκκλησίες, σε σχολεία και σε άλλα δημόσια κτίρια, ακόμη και σε σπίτια ντόπιων.

Προσωρινή εγκατάσταση
προσφύγων στην Ελλάδα

□ *Μελετώ τις πηγές και συζητώ για τις δυσκολίες, τις οποίες αντιμετωπίζουν οι Έλληνες πρόσφυγες*

Μαρτυρία του Α. Μυκονιάτη από τον Ατζανό, κοντά στην Πέργαμο:

«Εμείς οι άλλοι περιμέναμε τρεις μέρες, ώσπου μπήκαμε σε καΐκια και μπαρκάραμε για τη Μυτιλήνη. Ώσπου να πατήσει το ποδάρι του ο τούρκικος στρατός στο χωριό, άραζαν καΐκια και μας παίρναν. [...] Βασανιστήκαμε, κακοκοιμηθήκαμε, κακοφάγαμε, μεγάλη συμφορά πάθαμε. Και ποιος δεν έκλαψε νεκρούς; Και ποιος δεν κακοπάθησε και ποιος δεν κλαίει ακόμα; Μονάχα τα παιδιά που γεννήθηκαν εδώ, τ' ακούνε σαν ψεύτικα παραμύθια.»

Προσφυγικός καταυλισμός στη Θεσσαλονίκη

Ο Βασίλης Καλαϊτζόγλου αφηγείται:
«Ο Άγιος Βασίλειος (συνοικία του Πειραιά) τότε ήταν μια έρημη περιοχή όλο βράχια και πέτρες και το μόνο κτίσμα που υπήρχε ήταν η εκκλησία. Μέσα σε λίγο καιρό όλη η περιοχή γέμισε από μικρές προσφυγικές παράγκες που τις έφτιαχναν οι άνθρωποι μόνοι τους. Δούλεψαν σκληρά ο παππούς σου και η γιαγιά σου, για να ισοπεδώσουν τη γη και να στήσουν την παράγκα τους. Ήταν χωρίς πάτωμα, με χώμα κάτω, σκεπασμένες άλλες με πισσόχαρτα και άλλες με τσίγκους και λαμαρίνες. Δεν ενδιαφέρθηκε κανείς να γίνει ένα σχολείο για τα παιδιά των προσφύγων και αυτός είναι ο λόγος που έμεινα και εγώ αγράμματος ... Οι παράγκες άρχισαν μία-μία να φεύγουν και ο καθένας έχτιζε το δικό του σπιτικό.»
Μαρτυρία

□ *Περιγράφω τις συνθήκες εγκατάστασης των προσφύγων στην Ελλάδα*

— ‘Η Βασιλική Κωνσταντίνου Χ’
Μιχαήλ εὑρίσκεται εἰς Καλαμαριὰν
Θεσσαλονίκης μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειάν
της ὑγιᾶς καὶ ζητεῖ τὸν υἱὸν της Παῦ-
λον Κωνσταντίνου Χ’ Μιχαήλ.

Αγγελία της εποχῆς
Εφημερίς των Βαλκανίων

□ Ποιο είναι το θέμα της αγγελίας;

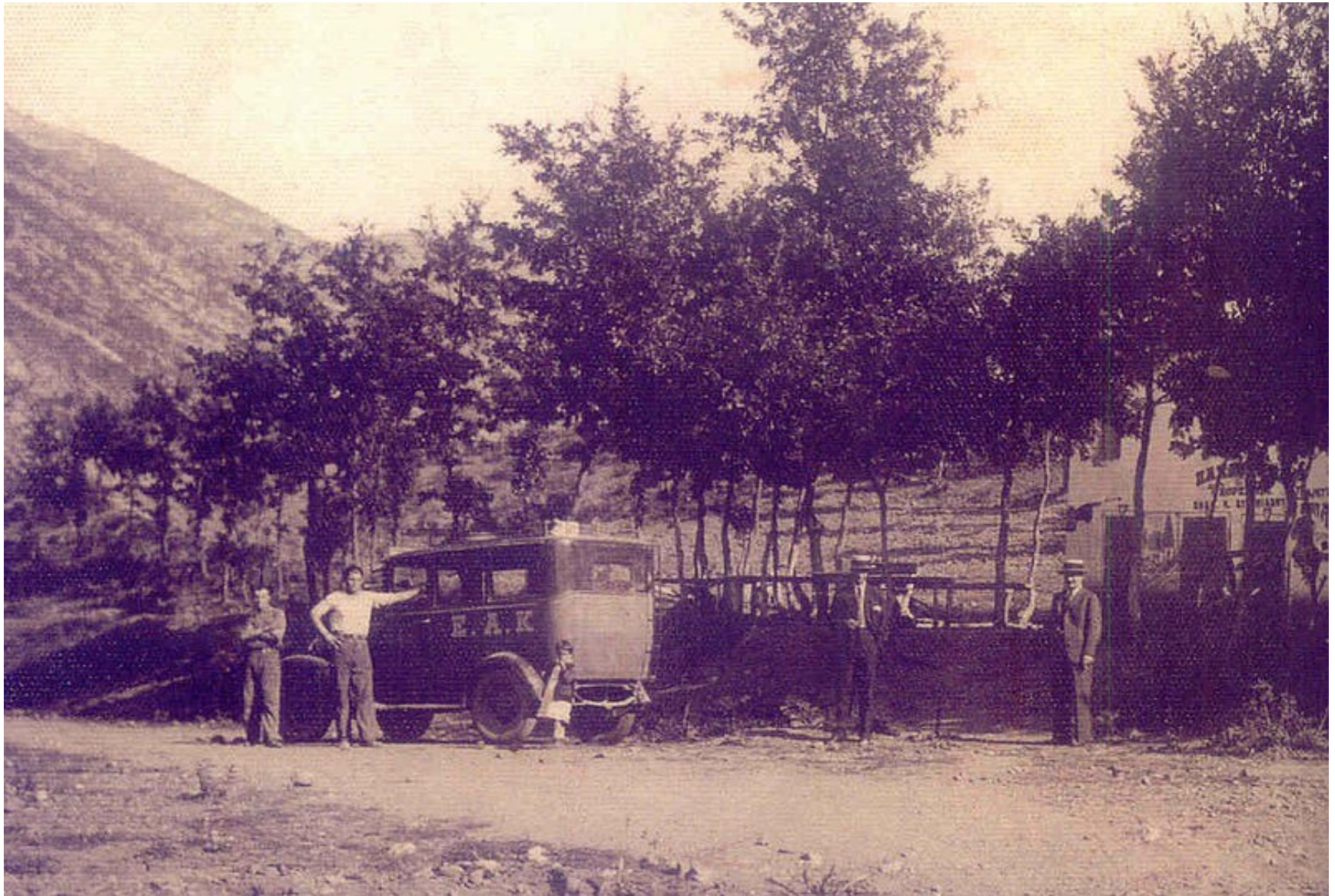
*Μουσουλμάνοι πρόσφυγες από την Κρήτη
που έφτασαν στην Τουρκία με την
ανταλλαγή των πληθυσμών.*

A. Φορείς για την αποκατάσταση των προσφύγων

- Η Κοινωνία των Εθνών βοήθησε την Ελλάδα να συνάψει δάνειο.
- Ιδρύθηκε η **Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)**: ένας αυτόνομος οργανισμός σε συνεργασία με ελληνικό κράτος.
- Ή ΕΑΠ στο διάστημα 1923-1930 ασχολήθηκε με την αποκατάσταση προσφύγων στην ύπαιθρο.
- 750.000 πρόσφυγες οδηγήθηκαν στη Μακεδονία & Θράκη, όπου διαθέσιμες γαίες.
- Στις πόλεις το ελληνικό κράτος δημιούργησε προσφυγικούς **συνοικισμούς (Καισαριανή, Βύρωνας, Νέα Ιωνία, Κοκκινιά Πειραιά)**.
- Οι πλουσιότεροι εγκαταστάθηκαν σε περιοχές της αρεσκείας τους (**Νέα Σύμρνη, Καλλίπολη Πειραιά**).

Αυτοκίνητο και μέλη της Ε.Α.Π. στην περιοχή των Μύλων Καστοριάς (1926)

*Κατασκευή σπιτιού για πρόσφυγες στη
δυτική Θράκη (1925).*

Προσφυγικό σπίτι για δύο οικογένειες στο Διδυμότειχο. 1925.

Προσφυγικό χωριό στη δυτική Θράκη (1926).

Άποψη προσφυγικού καταυλισμού

□ Μπορείτε να περιγράψετε ποιες συνθήκες επικρατούν στους προσφυγικούς καταυλισμούς;

Γυναίκες πρόσφυγες ξεραίνουν καλαμπόκι στη βόρεια Ελλάδα. 1930.

- Πολλοί συνέχισαν να μένουν για πολλά χρόνια σε άθλιες συνθήκες στους προσφυγικούς καταυλισμούς

Ο αγώνας των προσφύγων να ριζώσουν στην Ελλάδα

Όλη αυτή η περιοχή λέγεται ανέκαθεν Ανάβυσσος. [...] Το τι τραβούσαμε δε λέγεται. Ούτε ο Χριστός δεν υπόφερε έτσι. [...] Νερό δεν είχαμε. ψωμί αγοράζαμε από το Λαύριο. Έπρεπε να το παραγγείλουμε και να το πληρώσουμε μια μέρα πιο μπροστά. Την άλλη μέρα μας το έφερναν με τα γαϊδούρια, μπαγιάτικο και κομματιασμένο. Οι ντόπιοι αλβανόφωνοι Καλυβιώτες που είχαν χτήματα στην Ανάβυσσο μας έβριζαν Τούρκους. Θέλαμε ένα τσαμπί σταφύλι να δροσιστούμε και δε μας έδιναν [...]. Από το 1926 ως το 1927 ζευγαρίζαμε στους ελαιώνες του Μελισουργού. Το 1928 ο τσιφλικούχος αυτός μας απαγόρευσε την καλλιέργεια. Διαμαρτυρηθήκαμε όλοι με τα γυναικόπαιδα μαζί. Ο τσιφλικούχος έφερε χωροφύλακες από το Λαύριο και το Κορωπί και μας χτύπησαν. Μ' έβαλαν κι εμένα φυλακή. Αρχείο Προφορικής Παράδοσης Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, φάκελος 230.

B. Προβλήματα από την παρουσία των προσφύγων

➤ Η στάση των ντόπιων ήταν συχνά **αρνητική** απέναντι στους πρόσφυγες, διότι:

πήραν γη, που πολλοί
ντόπιοι θεωρούσαν
δική τους,

& προσέφεραν
εργασία τους φτηνά,
παρασύροντας και τις
τιμές των ντόπιων
εργατών,

ήταν κυρίως
βενιζελικοί, σε
αντίθεση με Παλιά
Ελλάδα,

τους θεωρούσαν
παράδοξους, με
περίεργα ονόματα,
άγνωστα φαγητά,
περίεργες συνήθειες,

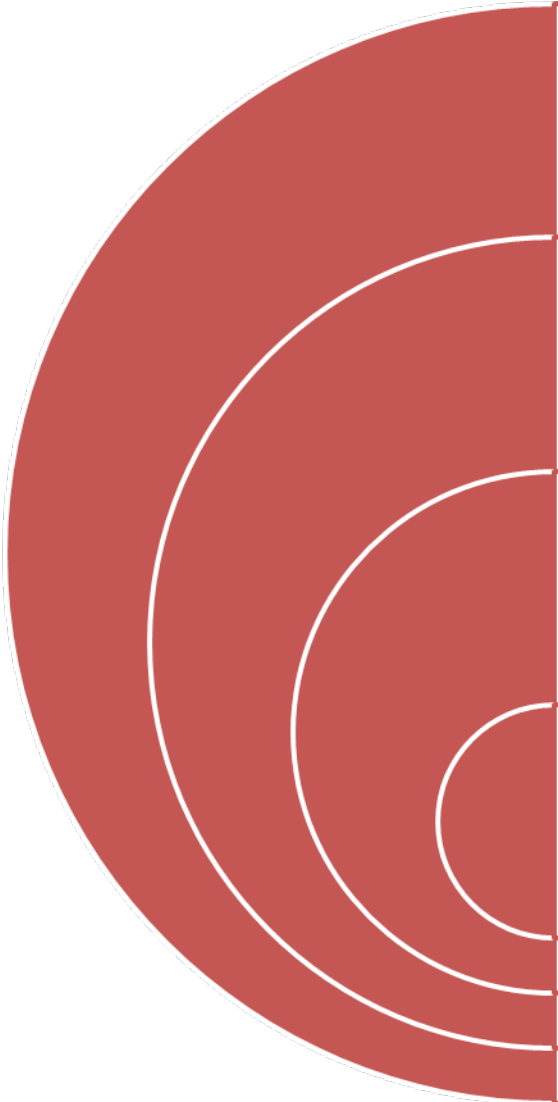
*Πρόσφυγας –
απαξιωτικός
χαρακτηρισμός
μεταξύ των γηγενών!*

Η αντίθεση γηγενών-προσφύγων

Η εντονότατη αντίθεση γηγενών και προσφύγων διαχέεται σ' όλον τον ελλαδικό χώρο [...] Οι άνθρωποι που μόλις διασώθηκαν από την τουρκική σφαγή αποκαλούνται «τουρκόσποροι» και «γιαουρτοβαφτισμένοι» [επειδή συνήθιζαν να τρώνε γιαούρτι]. Η λέξη «Σμυρνιά» από προσδιοριστική της γυναικείας μικρασιατικής καταγωγής, γίνεται στο νεοελληνικό λεξιλόγιο συνώνυμη της πόρνης. [...] Η λέξη «πρόσφυγας» διαχέεται στον κοινωνικό ιστό με τον πιο υποτιμητικό τρόπο [...]. Το «ρατσισμό» αυτό προσπαθούν να εκμεταλλευτούν οι φασιστοειδείς κινήσεις που [...] απαιτούν [...] να επιβληθεί στους πρόσφυγες να φορέσουν [...] κίτρινα περιβραχιόνια για να τους διακρίνουν και να τους αποφεύγουν οι [...] Έλληνες. Α. Ρήγος, Η Β' Ελληνική Δημοκρατία, 1924-1935, Θεμέλιο, Αθήνα 1999, σ. 223-228.

□ Ποιοι
υπήρξαν
τελικά οι
παράγοντες
έντασης
ανάμεσα σε
γηγενείς και
πρόσφυγες;

Γ. Αποτελέσματα εγκατάστασης προσφύγων στην Ελλάδα: Πολιτικά αποτελέσματα.

Εγκαταλείφθηκε Μεγάλη Ιδέα -πλειονότητα Ελλήνων συγκεντρώθηκε στα όρια του κράτους
Ενισχύθηκε εθνική ομοιογένεια όχι μόνο στη Μακεδονία & Θράκη, αλλά σε όλη την Ελλάδα
Ανήκαν στο χώρο του βενιζελισμού και αργότερα ασπάστηκαν τον σοσιαλισμό & κομμουνισμό
Πρωτοστάτησαν στους κοινωνικούς αγώνες

Εγκαταλείφθηκε Μεγάλη Ιδέα -πλειονότητα Ελλήνων
συγκεντρώθηκε στα όρια του κράτους

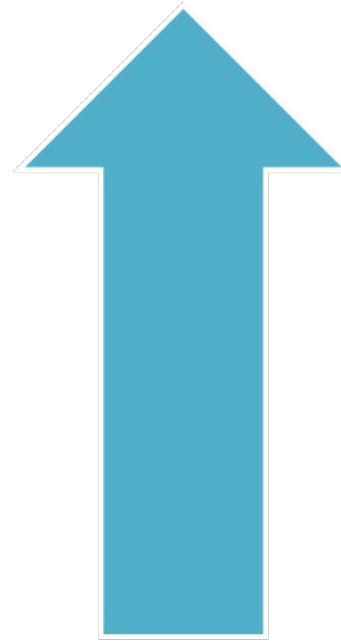
Ενισχύθηκε εθνική ομοιογένεια όχι μόνο στη Μακεδονία &
Θράκη, αλλά σε όλη την Ελλάδα

Ανήκαν στο χώρο του βενιζελισμού και αργότερα ασπάστηκαν
τον σοσιαλισμό & κομμουνισμό

Πρωτοστάτησαν στους κοινωνικούς αγώνες

Σε οικονομικό επίπεδο:

Η αγροτική οικονομία
αναζωογονήθηκε,
αξιοποιώντας
ακαλλιέργητες εκτάσεις
και χρησιμοποιώντας
νέες μεθόδους
καλλιέργειας.

Στα αστικά κέντρα
προσέφεραν νέες
δυνατότητες στο
εμπόριο και τη
βιομηχανία, είτε ως
εργάτες, είτε ως
κεφαλαιούχοι.

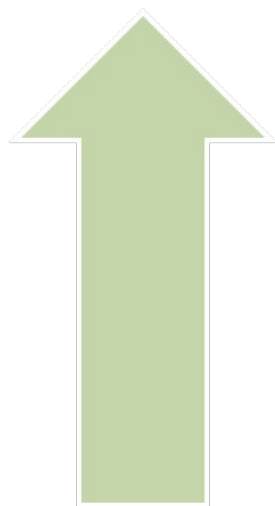
Σε κοινωνικό επίπεδο:

Έφεραν νέο τρόπο
ζωής, τις
συνήθειές τους, τη
μουσική
τους (**ρεμπέτικο**),
την κουζίνα
τους.

Βοήθησαν στην
κατάρρευση
των στερεοτύπων
που ήθελαν τη
**γυναίκα κλεισμένη
στο σπίτι**

Γυναίκες πρόσφυγες
εργάζονται σε νηματοργείο.

ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ

active member

Το συγκρότημα των
προσφυγικών συνοικιών
της Αθήνας

Κοιτάω ξανά τριγύρω και όλα μοιάζουν ξένα
και να τα αγγίξω δε μπορώ είναι καλά
κρυμμένα,
κοιτάω τα σύννεφα και σκέφτομαι ταξίδια,
μα χωρίς φως όλα τα γκρίζα στη ψυχή μου
είναι ίδια.

Γι' αυτό τα μάτια χαμηλώνω προς τη γη
και σε καλό μου πάλι να μου βγει,
γιατί κι αυτό το χώμα τώρα που πατάω
δε φταίω εγώ δε μ' έμαθαν να τ' αγαπάω.
Λόγια πολλά και δεν αντέχω πια
~ που είναι η πατρίδα μου εκείνη η γλυκιά
που έχει στη πέτρα χαραγμένο λέει το φως
λες να την ξέχασε για πάντα ο θεός.
Και νιώθω πρόσφυγας εδώ που έχω
γεννηθεί
σα τους προγόνους μου εδώ έχω στηθεί
για να ξεπλύνω τύψεις και υποσχέσεις να
εκπληρώσω
πόσο ακόμα θα πληρώσω.

ACTIVE MEMBER

ACTIVE MEMBER

Έχω σημάδια προσφυγιάς και το γλυκό φιλί γιαγιάς στο μέτωπό μου.
Έχω τον πόνο αδελφό και ένα όνειρο κρυφό για φυλακτό μου.
Κάτω απ' τον ήλιο χωρίς φως, για μένα γκρίζος ο ουρανός κι όμως υπάρχω.
Παίρνω κουράγιο τραγουδώ, για όλα αυτά που αγαπώ χωρίς να τα 'χω.

Σε πολιτιστικό επίπεδο:

- Έδωσαν νέα πνοή στα γράμματα και τις τέχνες
- Μικρασιάτες λογοτέχνες:

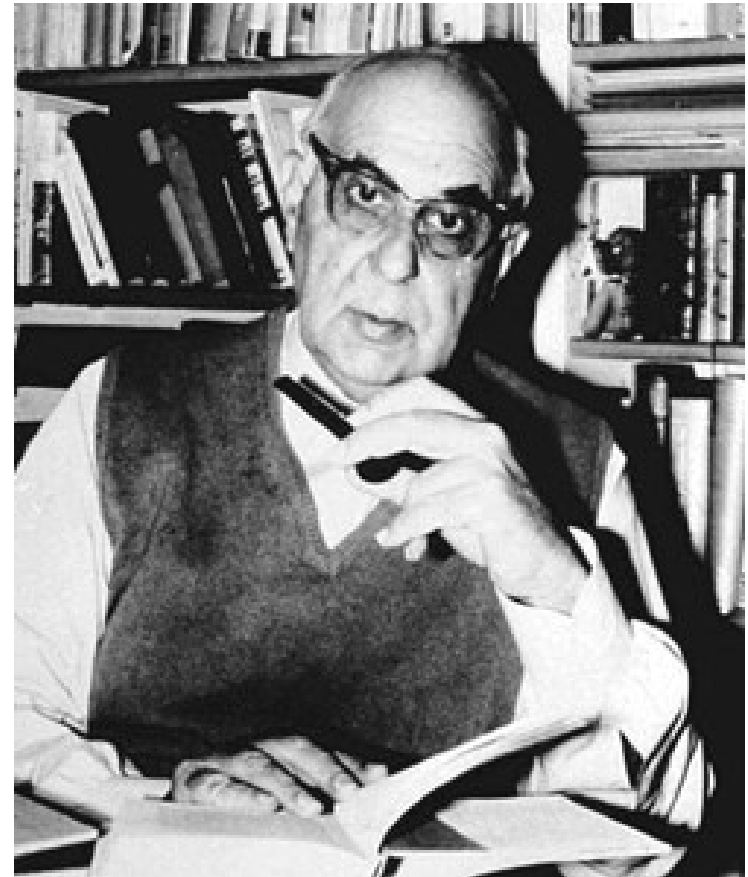
Γιώργος Σεφέρης (Νόμπελ 1963),

Ηλίας Βενέζης,

Κοσμάς Πολίτης,

Στρατής Δούκας,

Διδώ Σωτηρίου

Διαθεματική δραστηριότητα:
Πρόσφυγες και ρεμπέτικο τραγούδι.

Ο Παναγιώτης Τούντας, ο διασημότερος συνθέτης της Σμύρναϊκής Σχολής, ανήκει στην ομάδα των Μικρασιατών μουσικών που μετά την καταστροφή του 1922, διαμόρφωσαν το ρεμπέτικο τραγούδι στην Ελλάδα. Ο Παναγιώτης Τούντας γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1886 από ευκατάστατους γονείς, που του έδωσαν την δυνατότητα να ασχοληθεί από μικρός με τη μουσική.

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο θυμόμαστε ότι...

- ❑ το 1929 ξέσπασε στις ΗΠΑ οικονομική κρίση που έπληξε σχεδόν όλο τον κόσμο
- ❑ η κρίση οδήγησε πολλούς στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων πολιτικής οργάνωσης
- ❑ μια από αυτές ήταν το καθεστώς που οικοδομούνταν στη Σοβιετική Ένωση
- ❑ μια άλλη ήταν τα καθεστώτα φασιστικού τύπου (Ιταλία, Γερμανία)
- ❑ στην Ελλάδα η νεαρή δημοκρατία (1924) ανατράπηκε το 1935 (Παλινόρθωση)
- ❑ οι πρόσφυγες έδωσαν στην Ελλάδα σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης.